

LUISTERTIPS BIJ CD 'POSITIEF'

(volgens André Stolwijk)

De bedoeling van deze luisterhulpen is: aanknopingspunten te geven bij het luisteren naar de dikwijls ongewone klanken van deze eigentijdse muziek. Geen kijkje in de keuken van de componist, om te ontdekken hoe-het-gemaakt-is, maar 'hulpen' bij het opmerken van water-klinkt:

bretels voor de oren.

1. Vater unser im Himmelreich

Een *partita piccola* is de oude vorm van een variatiewerk: hier zes kleine omspelingen van een oud kerklied.

Je hoeft alleen maar telkens de melodie te volgen, die aan het begin in canon [met kwarten in de rechterhand] wordt voorgesteld.

2. Paulo minus ab angelis

5 korte muzikale meditaties over de gedachte, dat de mensen [volgens de geciteerde psalmtekst] nauwelijks voor engelen zouden moeten onderdoen, het overdenken waard in het licht van de barbarijen in onze tijd. Deel 1, 3, en 5 zijn *bicinia*, een oude vorm van een twee-stemmige compositie, hier ondersteund door pedaal [het 'voetenwerk' van het orgel]. 2 en 4 zijn een zachte en een luide interruptie, beide met een samenspel van *toontrossen*: clusters.

Kies telkens een [meestal lange] toon uit en registreer wanneer die terugkomt, ga naar een volgende toon als je wilt: zo heb je een leidraad aan de hand waarvan je allerlei andere muzikale gebeurtenissen of mededelingen als vanzelf zult kunnen opmerken.

3. Melodie langoureuse

Langoureux betekent in het Frans *smachtend*: een gemoedstoestand van verlangen, hunkering, begeerte, die zich in golven beweegt:
himmelhoch jauchzend, zum Tode betrübt.

Die golvende, 'aanhalige' bewegingen hoor je in de 'capriolen' van de dwarsfluit, de onderliggende *spleen* of *Weltschmerz* kun je -indien gewenst- terugvinden in de zoet-zure accordiek van het begeleidende orgelspel.

4. Rabot

Rabot is een oude naam voor *sluis*, -een waterkering, alleen had die geen deuren, kon dus niet open, werd afgesloten met een opeenstapeling van balken, om het water erachter naar believen hoog te houden. Slangen gebruikt dit gebeuren als grondvorm voor zijn muziekstuk.

Merk op dat er (groepen van) tonen zijn die hardnekkig op hun plaats blijven, tegenhouden, o[b]stinaat zijn; dan ontdek je als vanzelf andere tonen die 'er langs willen', proberen te passeren, willen ontsnappen, op zoek zijn naar vrije uitloop.
Dit spel van 'komt niks van in' tegenover 'maar ik wil toch' neemt steeds andere [vooral ook ritmische] vormen aan.

5. Ave Maria

Tallose componisten hebben zich -met wisselend succes- aan de tekst van het *weesgegroet* 'heran gemacht'. Huwelijksmissen werden onder die zang afgesloten met de bloemlegging door de bruid bij het Mariabeeld, een 'onderonsje tussen vrouwen'. Gounod plakte zijn melodie boven Bach's prelude in C, Schubert's versie wordt geweld aangedaan, doordat men de originele Latijnse tekst onder diens [eigenlijk wat sombere] melodie probeert te wringen.

De hier klinkende toonzetting heeft een onverbloemd-weldadig romantisch idioom, waar de zangeres prachtig vrijuit op inspeelt. Let op de klassieke herhaling: die komt –zoals het hoort- bij *Sancta Maria*, zo zal je de andere melodische motieven van het begin als vanzelf terug herkennen [en kun je ook nog de *zijden lingerie-registratie* rond *Nunc et in hora* opmerken!].

6. 5 Canons uit *Choralbüchlein* op. 150

Het *koraalvoorspel* heeft een nogal pragmatische oorsprong: de predikant geeft in de kerkdienst een te zingen lied op, en terwijl de gelovigen dat in het zangboek opzoeken preludeert de organist alvast op de te zingen melodie. Dat laatste werd een heel eigen kunstvorm, door o.a. Bach in alle mogelijkheden uitgebouwd. Een van die manieren is: het kerklied wordt begeleid door zichzelf [in canon] of wordt vergezeld door motieven uit de melodie in vormen van imitatie [stukjes melodie die elkaar 'nadoen'].

Om de muzikale voortgang op te merken doet men er goed aan zich met de oren vast te houden aan de melodie van het kerklied. Dan komt de begeleidende muzikale context spontaan langszij.

7. Game III voor trompet en orgel

Er wordt in dit muziekstuk *gespeeld* met de vele mogelijkheden van zowel orgel als trompet. Daar komt nog bij dat de componist veel muzikale gegevens slechts globaal noteert en de concrete invulling is overgelaten aan de spelers [wat dus in elke uitvoering anders kan zijn]. De trompet kan -boven alles uit klinkend- tintelende melodieën zingen, korte staccato-klanken afstoten, een ratelende rrrr in *flatterzunge* produceren, razendsnelle loopjes afwisselen met brede bewegingen of militair-achtige signalen. Het orgel met zijn vele registers heeft een regiment aan mogelijkheden: van romantische samenklanken tot fel passagewerk, van een fijnzinnige weergave van tere *ziele-roerselen* tot grof geweld in donderende clusterblokken.

De scherp gefocuste toehoorder zal snel ontdekken, dat het muziekstuk is opgebouwd uit *tableaux* [zo je wilt: schilderijtjes]: elk heeft een eigen karakter/kleur, een eigen beweging, presenteert een unieke kleine gebeurtenis. Probeer voor jezelf vast te stellen wanneer zo'n nieuw tableau begint [wáár de naden zitten] om vervolgens te genieten van wat je telkens wordt voorgeschoteld.

8. Drie Chroma's op. 66

Ferruccio Busoni roept al in 1906 componisten op om voor ieder nieuw werk eigen regels op te stellen zodat elk muziekstuk ook door eigen vorm een unicum wordt. *Vorm* maakt dat het muzikaal materiaal zo wordt georganiseerd dat een geordende mededeling ontstaat en de luisteraar die kan ervaren als *betekenisvol*. Een *chroma* is voor Sars een soort *afgrenzend kader waarbinnen* hij zijn verhaal vertelt: een opeenvolging van 12-tonen, die telkens een halve [chromatische] toon hoger of lager wordt geplaatst. *Χρωμα* betekent wel *kleur*: kleur bekennd communiceren met muziek.

1. Hou je vast aan de in halve tonen afdalende lijnen, dan hoor je vanzelf de [nogal tonale] bewegingen erboven. 2. De tonen in het pedaal zijn een leidraad [richtsnoer] voor je oren. 3. Merk op dat er soms tonen stilletjes [chromatisch] wegsluipen, om dan daarna [toch] weer naar elkaar toe te kruipen.

9. Circusmuziek [een kleine Rapsodie]

Rapsodie komt van *ραπτω* *aan-elkaar-naaien* en *ωδη* *lied of gezang*. Een rapsodie is dus een soort van muzikale lappendeken. Met korte fragmenten achter elkaar wordt hier gepresenteerd *wat je met het orgel allemaal kunt*.

Maar dan geeft de componist je ook een vrijbrief om bij het luisteren je fantasie er vrolijk op los te laten. Hoor je aan begin en einde trippelende en/of breeduit sloffende voetstappen?, er wordt gespeeld met de ruimte, ergens is er een flard van toccata-achtig *toetsenwerk*, en een stilte zoekende meditatie, een dansje? *ik* hoor ook tegen het eind tweemaal de draaimolen. En jij? Zoek het voor jezelf uit!

10. Bagatelle

Bagatelle staat voor *iets kleins*, [misschien naar It. *baca*: een klein druifje]; we herkennen het in *bagatelliseren* = als onbeduidend afdoen. Dus geen [zoals ook heten] uitdragerij in Kerkrade, restaurant in Raalte of een metrostation in Toulouse. Hier: een licht verteerbaar muziekstukje.

Het begint met een yel-achtig loopje [in de trant van *Heya Jan Bols*] dat bijna steeds (al is 't soms ook struikelend en *uit-de-pas*) aanwezig blijft. Daarboven verschijnt een motief dat hardnekkig pogingen doet een melodie te worden, maar 't niet redt.

11. Senza Scampo

Technisch gesproken ontplooit het muziekstuk zich op verschillende niveaus: - langzaam vullen steeds meer tonen de *tijdspanne* die eerst aan stilte was toebedeeld; - ook wordt het *toonspectrum* naar steeds grotere hoogte uitgebreid – en steeds meer registers worden ingezet waarmee het *klankvolume* tot orkaansterkte groeit. Dan krijgt het *ritme* van de klankerupties de overhand, maar het loopt –bij alle oorverdovende krachtpatserij- op niets uit: de terugkeer naar de stiltes van het begin is onvermijdelijk.

Hier alleen nog wat persoonlijke ontboezemingen ter aanvulling. Realiseer je je dat *stilte*, naast intiem en vertrouwd, ook heel dreigend en beangstigend kan zijn. En dat *herhaling*, met hoeveel kracht gebracht, ook machteloosheid ten *toon* kan spreiden. En wie iets *voor ogen* wil hebben: De bevingen en erupties van een vuurspuwende vulkaan, die je huis en haard opvreet, en jij kan alleen maar toekijken.